

Dokumentation del 1

EnergiIntelligent Dalarna och Pilotlän Dalarna – 2011 års regionala energi- och klimatseminarium

Del 1: Förmiddagens föredrag och diskussion

Över 300 personer från näringsliv, kommuner, organisationer m.fl. deltog vid heldagsseminariet i Galaxen – Folkets hus i Borlänge den 10 maj 2011. Här följer minnesanteckningar med deltagarförteckning och utvärdering. Minnesanteckningarna, **PowerPoint-presentationer** från flertalet föredrag, bilder och mer information om pilotlänsutnämningen, mm finns att hämta på www.energiintelligent.se. Av utrymmesskäl är anteckningarna uppdelade i två delar.

Minnesanteckningarna har sammanställts av Magnus Eriksson och Håkan Sternberg, Länsstyrelsens miljöenhet, samt Dennis Adås, Dala Energiförening. Minnesanteckningar från sessionerna har förts av flera personer, se under respektive session. (Återgivningen av vad olika personer har sagt kan inte återopas som exakta citat.)

I bred samverkan arrangeras för nionde året i rad ett seminarium med fokus på energi och klimat. Dalarnas energidag ger aktuell information, erfarenhetsutbyte, en avstämning av EnergiIntelligent Dalarna och en diskussion av de möjligheter som energiomställningen och utnämningen till pilotlän öppnar.

Tema för årets seminarium är: *Pilotlän Dalarna – ett avstamp för grön utveckling!* Vad måste ske i Dalarna för att förändringar ska komma till stånd och den nya teknik som finns ska börja användas? Det handlar om beteendeförändringar, samverkan, drivkrafter och motivation.

Medverkande:

Göran Carstedt, Det Naturliga Steget; *Louise Eriksson*, Umeå Universitet; *Kenneth Mårtensson*, Sala Heby Energi, *Johan Hallberg*, Landstinget Dalarna, *Joacim Johansson*, Idre Fjäll, *Steward Sheppard*, Mountain Riders Eco Guide, *Tomas Bruce*, Borlänge Energi, landshövding *Maria Norrfalk*; *Leif Nilsson*, ordförande Region Dalarna, och ytterligare flera regionala och nationella företrädare. Moderator är *Anders Rosén*, informationschef på Länsstyrelsen Dalarna

Arrangörer: Borlänge Energi AB, Byggdialog Dalarna, Dala Energiförening, Dala Kraft AB, Dalarnas Luftvårdförbund, Falu Energi & Vatten AB, Gävle-Dala Energikontor, Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen Dalarna, Region Dalarna, Trafikverket, Stiftelsen Teknikdalen, Dalarnas Bildningsförbund, Biogas Mitt samt EU-projekten fem och GREEN.

Gemensam samling, förmiddagen

Välkommen! Landshövding Maria Norrfalk

Här återges i några punkter landshövding Maria Norrfalks välkomsttal.

- Det är en hel del på gång i energiarbetet. Detta är nionde året i följd vi har detta regionala energiseminarium och för egen del är det fjärde gången jag öppnar det. Detta gör jag som landshövding och som ordförande i styrgruppen för EnergiIntelligent Dalarna.
- Att vi är så många beror på att det finns många intresserade. Att det finns utmaningar inom detta område inser alla mer och mer. Denna vår har visat att förändringar behövs. Kärnkraftsolyckan i Japan och som en följd av händelserna i Nordafrika har oljepriserna höjts. Detta påminner oss om att det brådskar att övergå till mer hållbara energisystem. Vi behöver finna nya vägar och vägar till energieffektivisering. Det är viktigt att vi kommer igång och det vi gör här är viktigt, liksom att vi alla bidrar. Vi behöver få fram förnybar energi och energieffektivisera. Alla påverkar genom sin konsumtion.
- Imorse var jag på Framtidsmuseet här i Borlänge. Utställningarna där visar att det jag gör betyder något. Det är glädjande att det händer en hel del i Dalarna. Kommunerna arbetar med sina klimatstrategier och företagen energieffektiviserar. Högskolan har startat energikompetenscentrum och nylighen har också Green Business Region bildats. Detta är några exempel.
- Det som utmärker oss i Dalarna är samverkan. Det var nog arbetssätten här som gjorde Andreas Carlgren särskilt nyfiken och det som gjorde att Dalarna blev utnämnt till grönt pilotlän. Därefter har också Skåne och Norrbotten utnämnts. Pilotlänsprojektet ska engagera och involvera hela Dalarna. Vi ska inspirera andra län och vi ska vara bollplank åt regeringen. Vi har ögonen på oss, men jag tror vi kan göra något bra av pilotlänet. De handlar om att använda energiomställningen som hävstång för grön utveckling. Energiomställningen kan skapa tusenstals nya jobb. Detta är ingen quick-fix, utan det gäller att ha tålamod. Vi på myndigheterna kan samla olika aktörer, driva på och följa upp.
- Som en del av pilotlänsprojektet ska vi utse Dalapiloter. Alla kan föreslå kandidater i Dalarna som jobbar medvetet för energiomställning.
- Mina damer och herrar, därmed öppnar jag årets regionala energi- och klimatseminarium. Detta är ingen avstamp, för vi har stampat på länge, men pilotlänsuppdraget är nytt och det krävs mycket.

Moderator **Anders Rosén** hälsade därefter också välkommen och nämnde dagens sittning, där alla 300 deltagare satt vid runda bord med ett tiotal personer runt varje bord. Därefter bad han publiken besvara två frågor genom att räkka upp grön (ja) eller röd (nej) lapp. På första frågan om vilka som varit med på det regionala energiseminarier tidigare svarade många ja. På den andra frågan om man tror att pilotlänet betyder något svarade flertalet ja.

En resa genom Dalarna

Traditionsenligt presenterades genom ett bildspel några aktuella energiprojekt i länet av **Amelie Sahlin** från Gävle-Dala Energikontor. Hon betonade att detta var ett axplock av allt som sker.

Följande exempel visades:

- Olympicaskolan i Hedemora – energiutmaningen
- Biogas från Stockbroverken i Stora Skedvi
- Framtidsvillan i Borlänge med bl.a. solfångare
- Skotorkar i Sälen
- Fastighetsskötartutbildning i Energiligan
- 20-talet jordbrukare i Säter som investerar i biogas som kan försörja 2 500 bilar
- Trafikantveckan i Avesta med cykling
- Lösullstillverkning av tidningspapper i Älvdalen

- Nätverket Energilots
- Laddstolpar med vindel i Lingham och på andra platser i Falu kommun

Amelie uppmanade också alla att nominera Dala-piloter, se www.energiintelligent.se.

Aktuellt inom EnergiIntelligent Dalarna

Också traditionsenligt berättade **Per-Erik Sandberg** från länsstyrelsen om aktuellt inom EnergiIntelligent Dalarna. Här återges punkter ur denna rapport:

- Länsstyrelsen har nu fått mer resurser för energi- och klimatuppdraget och även fått möjlighet att ge stöd till andra. Även kommunerna och landstinget har fått stöd för sitt interna energiarbete genom det nationella energieffektiviseringsprogrammet. Länsstyrelsen har bidragit till att utveckla en gemensam plattform mellan kommunerna så att de kan jämföra sig med varandra. Detta sker inom EnergiIntelligent Dalarnas kommunnätverk.
- Uthållig kommun går nu in i en tredje period med fokus på grön tillväxt och samhällsplanering. Alla kommuner kan anmäla intresse att ingå bland de 30-tal kommuner Energimyndigheten ska utse.
- Länsstyrelsen har tagit fram olika kunskapsunderlag sen förra året och vi fräschar nu upp klimat- och energistrategin. En remissversion kommer att gå ut under hösten. Dessutom ska handlingsplaner tas fram och där behöver ni vara delaktiga. Den röda tråden i strategin är att energiomställningen är möjlig och ger tusentals jobb. Vi behöver en grön omställning och det innebär att vi behöver kasta gamla arbetssätt. (Per-Erik bytte här symboliskt sin kavaj mot en ny grön kavaj, se bilder nedan.)
- Vi ska göra rätt mycket inom ordinarie energi- och klimatuppdrag och som en följd av pilotlänsutnämningen. Det berör transport, bygg, konsumtion m.m.
- Den nya Plan- och bygglagstiftningen lyfter fram energi mer och det kan innebära att energifrågorna beaktas mer i samhällsplaneringen.
- Avslutningsvis visade Per-Erik en bild om två olika sätt man kan arbeta på. Antingen kan man ta del av allt som sker och informera om detta och flyta med den strömmen eller så kan man inta en mer proaktiv roll och vägleda och säkerställa att åtgärder sker. Det senare är jobbigare, men det är där vi måste vara.

Livspusslet och miljön – hur påverkar de vårt beteende

Louise Eriksson, forskare psykologi, Umeå universitet, höll ett föredrag på detta tema som följdes av rundabordsdiskussioner. Här återges punkter ur föredraget, (se också hennes presentation):

- I Sverige finns en hög miljömedvetenhet. Det är dock inte alltid vi gör det som är miljövänligast. Det finns dock mycket att fundera över här.
- Jag ska prata om två studier med fokus på resor. Allmänt kan sägas att attityd (min värdering), subjektiv norm (social påverkan från min omgivning) och upplevd kontroll (upplevelsen av vilket handlingsutrymme jag har) påverkar min motivation och i förlängningen mitt beteende. En rad faktorer spelar således in i det som formar människor beteenden, t.ex. att man väljer att cykla.
- Ett annat perspektiv som lyfts fram på senare tid är vanan. Att man inte funderar, utan bara gör. T.ex. kan man ta bilen bara för att man gjort det i många år, utan att tänka efter.
- Studie 1 handlar om faktorer som påverkar färdmedelsanvändning och gjordes av VII och Falu kommun. 2 000 enkäter skickades ut till invånare i Falu kommun och

svarshäufigen var 32 procent. De skulle svara på vilken deras vanligaste resa var. En slutsats av denna studie var att upplevelsen av kontroll är viktig och detta gynnade bilen.

- Studie 2 som gjordes AV Umeå universitet och naturvårdsverket 2005 avsåg att studera hur en bilvana kan brytas. De svarande här fick redovisa planerade strategier för minskat bilåkande de tagit fram. Det man tyckte bäst om var att samordna sina resor. Allmänt tyckte de deltagande att det var svårt att genomföra dessa strategier.
- Det räcker inte att bara ta bort hindren i samhället, det krävs också att skapa inre motivation.
- Slutsatser av allt detta: 1. Social och fysisk miljö och strukturer i denna kan uppmuntra eller försvåra miljövänliga beteenden. 2. Sociala normer skickar signaler. 3. Det finns flera olika mål inom transportområdet som är svåra att förena.

Anders Rosén frågade om privat motivation eller samhällsstruktur betyder mest för ändrat beteende. Louise svarade att samspel och samverkan mellan dessa är nog svaret snarare än antingen eller. Anders frågade också publiken om de skulle ändra sitt beteende om man kunde det. Nästan alla svarade ja på detta.

Därefter vidtog 15 minuters rundabordsamtal med frågorna:

- Vad kan jag göra nu?
- Vad kan samhället göra?
- Finns förutsättningar i Dalarna som underlättar eller försvårar?

Efter diskussionerna redovisade några bord synpunkter som kommit fram:

- Bord 12: En förutsättning för att kunna välja kollektivtrafik är att sådan finns och det finns inte överallt i Dalarna.
- Bord 17: Vi på landsbygden behöver bilen. Om bussarna stannar vid varje mjölkpall blir det inte ett attraktivt alternativ. I Borlänge har bussresandet ökat drastiskt som en följd av ökat turtäthet.
- Bord 30: Det borde vara mer okey att arbeta hemifrån. Genom att planera och tänka igenom sin livssituation kan resorna minska.
- Bord 20: Om man ska cykla vintertid är snöröjning väsentligt. Vi borde nyttja tåget mer. Elbilar för kortare distanser och tåg för längre. Utveckla bilpooler. Tror detta måste sätta sig i hjärtat hos folk, precis som sopsorteringen. Folk är inte beredda att göra för stora avkall. Buss kan fungera, men inte för alla.

Anders Rosén nämnde att i Falun kostar det att parkera, medan det är gratis i Borlänge. Louise kommenterade att det är intressant att se vilka signaler samhället ger.

Att skapa en hållbar framtid – vår tids stora ledarskapsutmaning

Göran Carstedt, ordförande Det Naturliga Steget, höll ett föredrag på detta tema och visade en presentation. Här återges punkter ur föredraget:

- Det är bara att gratulera till pilotlän Dalarna men det förpliktigar.
- Man kan konstatera att mycket görs i världen och att vi i Sverige ligger långt fram - men också att det mesta är ogjort. Om jag ska vara ärlig känns det som om vi alla befinner oss på Titanic, men hoppet måste vi ha kvar.
- Tror att vi kan hämta kraft i varför-frågor. Varför måste vi göra något? Varför är det så svårt att få saker att hända?

Allmänt om ledarskap:

- Ledarskap behövs på alla nivåer. I familjen, i skolan, på jobbet, i samhället och i världen.

- Göran berättade om sin bakgrund och att han haft tur. 16 år som hög chef på Volvo, 12 år som hög chef för Ikea och sen 10 år nya banor inom hållbarhetsområdet, som rådgivare åt Bill Clinton och som ordförande i Det naturliga steget.
- Jag ska tala om minsta gemensamma nämnare för ledarskap. En förutsättning är att vi lyckas skapa mänsklig energi. Om vi bjuder in till något som människor uppfattar som meningsfullt – ja då växer energin.
- Vad vi än gör bör det: kopplas till att lösa tidens utmaningar, vara något vi skapar tillsammans. Vi måste ha ett utifrånperspektiv.
- Göran citerade Vaclav Havel som i ett tal i Philadelphia 1994 sa att något gammalt håller på att ge vika och något nytt växer fram smärtsamt. Vad betyder det för vårt land och för oss? I den gamla logiken var det viktiga saker, i den nya är det idéer och kunskap som betyder mest. Detta innebär ett nytt sätt att se på världen. Att samla folk kring bilder är viktigt. Antingen ser man att världen skapas åt oss eller så ser man att vi måste och kan delta i att skapa vår framtid. Att framtiden inte är förutbestämd är bra.
- Hur ska vi organisera oss och skapa tillsammans? En bra sak att fråga sig är varför var och en är här och vem som skulle sakna oss om vi inte var här? För ett företag är denna fråga ganska enkel att besvara. Vi är här för kunderna, aktieägarna. I samhället kan det vara svårare att besvara frågan.
- Ledarskap är att bygga ett varumärke. Det handlar om förtroende. Man får inte ha rädsla för att göra fel. I Ikeas budord ingår: Bara när man sover gör man inga misstag. Att rekrytera personal på potential är därför bäst.
- I en lärande organisation måste man lyssna. Generellt lyssnar vi för lite. Göran berättade om när han som Ikea-chef i Nordamerika brukade gå ut och samla in kundvagnar för att få höra vad kunderna pratade om.

Om hållbar framtid:

- Hållbar framtid är mer än energi och klimat, men jag håller mig till det eftersom det är seminariets tema. Det behövs organisatorisk förändringskraft för att skapa en sådan.
- Göran visade först på klimat- och energifrågans allvar genom att visa några omslag från olika tidskrifter, bl.a. om peak oil i Times (se presentationen).
- Oljan sinar, och som det ser ut idag har vi i västvärlden hängt upp samhället på tre krokor: Afrika, Mellanöstern och Ryssland. Det är inga bra krokor. Våra samhällen är beroende av olja från dessa delar av världen. Vi måste istället ta hand om energin som kommer in till våra egen del av världen.
- Varför har vi hamnat i denna situation? Jo kanske för att vi trodde att planeten var obegränsad. Men det är den inte och vi är snart 7 miljarder människor. Vi måste hålla oss inom systemvillkoren som är Det naturliga stegets bild för hållbarhet.
- Vi måste tänka om. Nya tankar har naturen själv som inspirationskälla. Ett nytt tänkande handlar om: att skapa önskade framtidsbilder (backcasting behövs), gränsöverskridande samarbeten, ändra spelets regler och att se och mäta långsiktigt.
- Hur mäter vi utvecklingen? Robert Kennedy sa 1968 att BNP mäter allt utom det som är värt att leva för. Frankrikes president har alldeles nyligen låtit ta fram ett lyckoindex.
- Göran berättade om företaget Wal Mart i USA, störst i världen med 180 milj kunder. Dess VD Lee Scott har satt som mål att företaget ska konvertera till 100% förnybar energi. ”Hållbarhet är den största frågan vi har att hantera”. Göran berättade också om Clinton Climate Initiative, där han medverkat. Där ingår bl.a. energiprojekt med världens 40 största städer där klimatplaner tas fram. Eftersom världens städer står för 2 procent av landmassan, men 50 procent av alla människor och 60-70 procent av all

energianvändning är det effektivt att jobba med de stora städerna. Där möter man också borgmästare som kan och vill påverka.

- I Sverige är en procent av byggnaderna lågenergihus, medan 10 procent är det i Norge och Danmark. Det nya NNE-direktivet från EU kommer öka andelen.
- Därefter berättade Göran om Kina och USA., två länder som många uppfattar som de stora problemen, men där energiomställningen varit störst i världen under senare år. Medan energiomställningen i Kina nu är inskriven i femårsplanen, är det utmärkande för USA att riskkapitalister satsar pengar i energiomställning.
- Om man summerar kostnaderna för alla stora satsningar USA gjort från 1800-talet till idag av typen månfärden, Marshallplanen osv, blir det ungefär samma storlek som de kostnader man satsade för att rädda finansvärlden i den senaste finanskrisen. Det finns alltså pengar i världen om man bara vill.
- Hållbarhet är inte bara etiskt utan det är även en affärsmässig möjlighet. De som inte ser detta kommer att hamna på efterkälken.
- Hur skapar vi förändringskraft för att lösa miljöproblemen? Det krävs förändringskraft institutionellt. Vi är vana vid att beslut är något som tas och sen förs ut. Men det behövs en lärande process och den är helt annorlunda. Den kan mer liknas vid biologiska metaforer än maskinella. Och den tar tid, sådana processer tar tid.
- Jag får ibland frågan om jag är optimist eller pessimist. Det handlar om en gigantisk omställning, men i min dagliga gärning måste jag vara förhoppningsfull. Och man kan titta på andra framgångsrika exempel. Ta t.ex. hur det har gått med ansträngningarna att minska rökningen. Beslut som tas idag skulle vara otänkbara för 20 år sedan. Samhället kan nå en "social tipping point" och då kan stora förändringar plötsligt ske. Martin Luther King sa "I have a dream", men han levde i en mardröm. Vaclav Havel har sagt att optimism är en förväntning på att de ska gå bra, att man ser det som troligt, medan hopp innebär att man vill verka för något oavsett utgången.
- Vi behöver en ny bild av framtiden, förebilder. Ni behöver sätta tid och kraft i pilotlän Dalarna. Lycka till!

Därefter följde en frågestund.

Fråga: Kunde inte bilindustrin gjort mer tidigare? Göran svarade att under hans cheftid på Volvo infördes katalysatorn. Men de såg inte koldioxidfrågan. Bilindustrin missade detta totalt.

Fråga: Vi har ett val. Det är roligare att ställa om självmant än att tvingas till det. Göran svarade att när vi tvingas händer saker, men det är en uppgiven tanke att vi ska vänta till dess.

Fråga: Kina och USA är helt olika länder. Var har energiomställningen bäst chans att lyckas?

Göran sa att poängen med att visa dessa exempel var att visa att de värsta också kan vara de bästa i energiomställning.

Fråga: SJ gick 1920 över från kol till el, då de inte ville fortsätta att vara beroende av kol. Göran svarade att det kan liknas lite vid Danmarks satsning på förnybar energi efter oljekrisen. När man börjar söka finner man. Men ibland krävs det väckarklockor.

Anders Rosén tackade för ett jätteintressant föredrag och sa att han tar med sig följande: Man ser ej världen som den är, utan som den man själv är. Han gav också anvisningar för lunchen och för eftermiddagens sessioner.

Från bordsdiskussionerna:

Vi gav deltagarna möjlighet att på utvärderingslappen skriva in punkter från bordsdiskussionerna under dagen som de tyckte var viktiga att föra vidare till andra. Här är några av de noteringar vi fick:

- Hur ser vi på urbaniseringen?

- Koppla frågor kring energi och klimat till samverkan skola-arbetsliv.
- Västerdalsbanan: Bristande underhåll känns som en stor kapitalförstöring. Idag går alla transporter av skogsråvara, förnödenheter till affärer och fjällanläggningar på lastbil, när dessa transporter borde gått per järnväg.
- Dåligt med kollektivtrafik i glesbygd (Västerdalsbanan bedrägligt skött). Ekonomiska styrmedel för att välja rätt energislag privat och i företag. Byte av bränsle i fordon.
- Kan man nyttja vattenvägarna bättre?
- Regional cykelplan. Planering för människor, ej bilar.
- Distansarbetsö - ett möjligt projekt i Dalarna! Gör ett försök att anordna en gemensam arbetsplats för de som bor i en kommun men arbetar på andra orter, och har möjlighet att arbeta på distans. Lokaler (typ klassiskt kontor) där man oavsett arbetsgivare kan hyra in sig på en arbetsplats för distansarbetare t ex 3 – 4 dagar/vecka och slippa resa, men ändå ha en socialt viktig samlingspunkt för arbetet.
- Använd små bussar i högre grad i kollektivtrafiken!
- Stöd satsningen på lokalt/regionalt producerade livsmedel!
- Kollektivtrafiken måste samordna de olika transportmedlens turlistor och köra när kunderna finns och inte när det är bekvämt för personalen.
- Varför inte försöka jobba hemifrån ibland? D.v.s minska resandet.
- Ploga cykelvägarna även i mars under snösmältningen.
- För billigt flyg!
- Mer om samåkning. Elbil fungerar inte på vintern. Koncentrera shopping till en dag i veckan.
- Vikten av back-casting.
- Satsa på kollektivtrafiken i glesbygden. Alla kan inte bo i Stockholm.
- SMS-styrda bussar i glesbygden. Kommunala cyklar. Biogas-mackar i Dalarna.
- Att lägga ned Västerdalsbanan vore extremt kontraproduktivt, och skulle ge mycket negativa vibbar till invånarna. I miljöarbetet vore det en av de viktigaste sakerna att jobba med från regional nivå. Skulle även ge många arbetstillfällen.
- Förbjud marginalprissättning – se till att det blir konkurrens!
- Se till att det blir nettomätning av enskilda fastigheter!
- Inför avdrag på omställning till förnybar energi!
- Kommuner, landsting, länsstyrelser, företag och ev andra parter - de som disponerar el-bilar – borde gemensamt arbeta fram ett system för korttidsuthyrning av elbilar där så är möjligt.

Landshövding Maria Norrfalk hälsade välkommen

Dagens moderator var Anders Rosén

Amelie Sahlin från Gävle-Dala Energikontor

Louise Eriksson, Umeå Universitet

Vi satt placerade vid bord i Stora Björn, Galaxen

Kaffepaus och tid för mingel

Per-Erik Sandberg, Länsstyrelsen om Pilotlän för grön utveckling

Göran Carstedt om Ledarskapsutmaningen

Foto © Trons

Efter förmiddagens föredrag och diskussioner vid borden bjöds på en ekologisk och närproducerad lunch.

För eftermiddagens sessioner och den avslutande gemensamma delen – se del 2 av minnesanteckningarna.